

A KASTÉLYTETŐ FELLÁNGOL

Október huszonhetedikén a gróf behajtatott a városba. Míg a két sötét pej pompás ügetésben rohant az országúton, volt ideje a dolog fölött elmélkedni. Az bosszantotta, hogy egész burgonyája a földben volt még, s a faluban sehogy sem tudott napszámosokat keríteni. Béresei az őszi szántással bajlódtak, az égen nehéz, sötét felhő feküdt el, ha az eső megered, hetekig fog hullani, sietni kell a munkával.

Az asszonynépség megkutyálta magát, semmiképpen sem akart dologba állani. Azt mondták: elég volt a koronás napszámából. Ennyit kaptak a háború ötödik esztendejében hajnaltól sötétig tartó munkájukért. Egyszer-egyszer összebújtak, valamelyikből kitört a keserűség, s az asszonyok és leányok, mikor a faluházára mentek a hadisegélyért, feltűzelve támadtak a jegyzőre.

— Isten ellen való vétek, amit velünk csinálnak — kiabálták, de a jegyző, pontosan működő kereke a rozoga gépnek, az asztalt verve rivallt reájuk s elkergette őket.

— Aki nem áll dologba, nem kap segílyt! — Ez eddig mindig használt, de most majd széttépték a fehérnépek, mikor szokás szerint reájuk kiáltotta a fenyegetést. A jegyző felment a kastélyba s azt mondta a grófnak:

— Méltóságos uram, itt csak a főszolgabíró úr segíthet!

A gróf azonnal befogatott s indult.

Kora délután érkezett a városba. A téren nagy embercsoportok állingáltak s hevesen tárgyaltak, majd a vendéglő felé tartottak s benyomultak a nagyterembe.

A gróf a kávéházba ment. Ott találta a főbíró a rendes délutáni preferánsz mellett, mely estére szokás szerint makaóvá vagy ferblivé nőtte ki magát. A megyei

urak illő respektussal, de kedélyesen fogadták. Félrevonta a főbíró, s elmondta neki az esetet. Az legyintett a kezével:

— Holnap reggel kimegyek két csendőrrel; majd rendet csinálunk. — Aztán nem is beszéltek többet a dologról. A gróf is betelepedett a kompániába. A nagyteremből valami szónoklat foszlányai osontak be a kávéházba, néha nagy éljenzés zúgott fel. Az árvaszéki elnök maliciózan jegyezte meg keverés közben:

— Hangosan vannak a radikálisok, hogy az ördög vinné el őket.

Egyébként egy cseppet sem törődtek az eseményekkel. A gróf tiszteletére együtt maradtak, nagy kártyázás és még nagyobb tivornya fejlődött ki a kvaterkázásból. A gróf kitűnően mulatott a kasszírónóval, egy szép, barna leánnyal, s hajnalban mindenképpen szeretett volna félrevonulni vele, de a leány hazaszökött egyik aljegyzővel, akibe szerelmes volt. Másnap majd kidobta a kávéés ezért a könnyelműségért.

Délelőtt, kissé becsípve, kocsira ült a gróf, a főbíró és két csendőr, s kimentek a faluba.

A kisbíróval összedoboltatták az embereket, s mikor összecsődültek, a főbíró lehordta őket a sárga földig. Háta mögött komoran állott a két csendőr, két idős népfelkelő; — valahonnan Makó vidékéről való kubikosok.

Az asszonyok és leányok búsan és keserűséggel mentek be a kastély udvarára, hol az ispán felírta a munkába indulók nevét.

Ebből még nem lett volna semmi. A baj ott kezdődött, hogy kora reggel a grófné látogatóba indult a harmadik községben lakó barátnőjéhez, kit közönségesen csak a „kancsi báróné”-nak neveztek. Igaz, hogy a grófné csúnya, kövér, reszelős hangú és mindenképpen ízetlen asszony volt, s a grófnak sohasem jutott eszébe, hogy közelében izgatott is lehetne, de most, hogy nem volt itthon, s a sikertelen kaland feszültségétől meg akart szabadulni, talán életében először, hiányát érezte.

Az ablaknál állott s nézte az udvaron nyüzsgő tömeget. Az ispán egy leánnyal veszekedett, ki hevesen beszélt hozzá. A gróf megismerte: Simon Juliska volt, a

legszebb leány a faluban. Ezt a vitát ő fogja elintézni — gondolta. Évek óta környékeztette a leányt vénaszonyokkal, ígértetett neki fűt-fát, mégsem tudta kézre kaparintani. Valósággal meglepte ez a vonakodás, hiszen a falusiak nemzedékről nemzedékre hozzá voltak szokva, hogy a leányok és szép menyecskék a kastély szeszélyeinek kielégítéséül szolgáljanak. Ezt a sorsot csak a csúnyák kerülték el.

A gróf lekiáltott:

— Mi az, Kovács?

Az ispán állásba vágta magát, s úgy felelt:

— Istálom alássan méltóságos úr, Simon Juliska nem akar pityókat ásni.

— Jere fel, Juliska! — szólt le a gróf.

A tömeg tódult ki a kapun, a leány pedig ellenkezés nélkül megindult a lépcső felé.

Egy inas vezette be a grófhhoz. Megállott az ajtónál s szótlanul, megszeppenve nézett reá.

— Hát miért nem akarsz munkába menni, Juliska? — kérdezte az. A leány nem felelt semmit, a gróf hozzálépett, átkarolta a derekát. — Hiszen nem is muszáj neked — mondotta, és a haját simogatta. Juliska kisiklott karjából s az ajtókilincsre tette kezét. A gróf elkapta, elfordította s aztán zsebre tette a kulcsot. A leány tudta, hogy mi lesz ennek a vége. Itt nincs menekvés. A gróf erős, mint egy bivaly. Kiabálhat, ahogy akar, az inasok ilyenkor fülük botját sem mozgatják, legfeljebb szemébe röhögnek, mikor kimegy. Ha nem hallanak semmit, legalább nem olyan biztosak a dologban. Mégsem adta olcsón magát. Viaskodott, míg a lélegzete bírta.

A gróf a hátsó lépcsőn engedte ki. Végig kellett menniük majdnem az összes szobákon. A hálószobában gyönyörű mennyezetes ágyak fölé csodaszép kárpit borult. Juliska gyűlölettel nézte a selymeket. Míg a gróf barátságosan simogatta, szeretett volna elsüllyedni, szeretett volna, ha az egész kastély, a kert, a falu, az egész világ lángba borulva tűnne el vele együtt.

Az asszonyok és leányok három nap alatt kiszedték az egész krumplit. Október harmincegyedikén megjöt-

tek a férfiak. Az első, aki kiszállott a vonatból, egy kézigránátot hajított a sínek melletti kukoricásba.

A grófék befogattak és sietve hajtottak a városba. Az egész falu az utcára szaladt. Aki nem volt fogoly s meg nem halt a háborúban, az most mind hazajött. Mindenkinék vállán volt a fegyvere, revolver a zsebükben. Ládákkal hozták a patronot, s két legény egy gépfegyver alatt görnyedt, amit mindjárt fel is állítottak a templom előtt. Ozsvát Pali, az őrmester, négy embert melléje rendelt s parancsokat adott nekik.

Lécz Jóskáné, mikor meghallotta a nagy lövöldözést és rivalgást, lecsapta a puliszkakeverőt, a kormos vasfazakat kidobta a lába közül, hogy menten felfordult, s a kiömlő lé leforrázta a macska lábát. Beletörölte kezét a kötényébe s szaladt a községháza felé.

— Na jegyző, aki istene van annak a fancsali pofádnak, most állj elé! — kiáltotta az úton végig, de az már a réten keresztül eliramodott a pappal együtt. Léczné csak a feleségét kapta otthon, annak veresre volt sírva a szeme. Megsajnálta, mikor látta, hogy a gyermekei szepegve bújnak megéje. — Hát biza, tekintetes aszszony lelkem, erősen szpurkát ember az ura, jól tette, hogy elment. Azt mondom, vissza se jöjjön többet!

A bíró próbálta egy kicsit csillapítani az embereket, de azokkal most nem lehetett beszélni. Délután már ünneplőben volt az egész falu, kigyúltek az emberek a templom elé. Az utcán végig minduntalan lövöldöztek, „vigyázz héj!” — kiáltotta egy-egy legény, egy kicsit megtisztult előtte a hely, s már repítette is a gránátot.

A templom körül a hazajöttek vitték a szót. Hej, milyen mámorosak lettek a népek! Fekete Lány Dani, aki katona sem volt, félve kérdezte Ozsvát Palit, az őrmestert:

— Te Pali, aztán én is kapok öt holdat?

— Kapsz hát, a csillagát, hogyne kapnál, megszenvedtünk éretted is, Dani!

Az emberek helyeslőleg bólintottak:

— Hát persze, az az igazság! Jusson minden szegénynek valami!

A bíró csak vonogatta a vállát, meg-megrángatta fehér bajuszát. Nem állhatta meg, hogy meg ne kérdje:

— Aztán, Pali te, ki csinálja végbe ezeket, merthogy oda törvény kell?!

— Csinálunk mi! — vágta ki az őrmester, s hanyagul sütötte el fegyverét a feje fölé, mintha ezzel akarna pontot tenni a vitára.

Az embereknek ital kellett. Annyian voltak, hogy nem fértek el a kocsmában. A benn levők úgy adogattak ki egy-egy üveggel. Vas, a kocsmáros, csak úgy izzadt a munkában. Egy hordó borát már megitták eleinte fizettek, de később, mikor kiadott egy literrel s az árát kérte, azt felelték:

— Ne búsulj, Vas, megfizetünk duflán!

Tréfa, ami tréfa, ezek megisszák az egész pincéjét s nem fizetnek semmit. Himlőhelyes, ripacsos képe lán-golt a bosszúságtól, de egyszer csak felderült. Becsapta a kármentő rácsos ajtaját. Kiment Ozsvát Palihoz s azt mondta neki:

— Te Pali, mit fizettek ti az én rossz boroméért, mikor a kastélyban annyi a finom ital, hogy malmot lehetne hajtani vele. Csak éppen hogy a pincekulcsot kell elkérni az ispántól. Aztán jó volna vagy egy borjút is kérni a pajtából. Hús nélkül nem csúszik jól a bor!

Az öregek a bíróval hazafelé indultak. A bíró nem szólt semmit, csak a fejét csóválta.

Az ispánt sehol sem lehetett megtalálni, így történt, hogy a pinceajtót fel kellett törni. A tele boroshordókat az iskolába vitték, ott volt a legnagyobb szoba a faluban. A gróf istállójából kihajtottak egy szép, szelíd nézésű borjúcskát, menten le is ütötték szegényt, feldarabolták, s Lécz Jóskáné két másik asszonnyal vállalkozott reá, hogy tokányt csinál estére belőle.

A kocsmáros meg volt elégedve az eredménnyel. Kezelés alá vette a hordókat. Amennyi rossz bora volt, azt most mind kicserélte. Hogy senkinek se jusson eszébe a kocsmájába jönni, beültette oda anyósát. Ahogy benyitott valaki s meglátta a fertelmes, csúf szájú vénaszonyt, szedte a sátorfát s továbbment.

Holdvilágos, csillagos őszi éjszaka terült a falura. Itt-ott eldörrent egy-egy lövés, de csend volt mindenütt, csak az iskolában zsbongott zaj. Már muzsikáltak is. A fiatalabbak táncoltak, szilajon és erővel, a legények

keze lecsúszott a leányok derekáról, bortól hevülten a paszta húst vágyták markolni. Az udvaron, a szín alatt párok álldogáltak összefonódva, el-eltűntek s visszatértek. A nők örömmel fogadták a vad erővel reájuk zúduló férfivágyat. Nekiszabadulva rohant minden ösztön közöttük, s nem is a bortól, hanem a korlátlanság fékezhetetlen tudatától voltak részegek.

Ozsvát Palit, az őrmestert nagy csoport férfi vette körül, az asszonyok is odahúzódtak, leányok a legények vállára hajolva figyelték a szót. Az őrmester a háborús szenvedésekről mesélt. A lövészárkok sáros, fagyott, hideg borzalmai a hallgatók torkára akasztották a lélegzetet, s amint rendre-rendre elmondta, hogy a falusiak közül ez itt, a másik ott, hogy esett el, hogy halt meg, nehéz sebből vérezve, egy-egy asszony vagy leány hangosan zokogott fel. De még a reménytelen özvegyek mellé is jutott ezen az éjszakán egy férfi, s a durva mámort lehelő környezetben hamar tovarepült a bánat.

Az asszonyok nem akartak hátrább maradni a férfiaknál. Lécz Jóskáné részegen rikácsolta:

— Hát a mi szenvedésünk semmi? Négy esztendeig férfi nélkül kapálni, szántani, aratni s végezni az úr dolgát?! Hát a gyermekek?! Éheztünk eleget, csak mi tudjuk, mennyit nyomorgattak!

Kórusban tört ki belőlük a keserűség, s elragadta a férfiakat is. „Megfizetünk értetek! Ezt nem viszi el szárazon a jegyző, de még a gróf sem. A föld úgyis a mienk lesz, erre már törvényt csinálunk mi, katonák!”

Az asszonyok nem nyugodtak, tüzelték a férfiakat. Mind többen-többen gyúródtak be a terembe, már alig fértek el. Egyszer csak valaki elkiáltotta magát:

— A kastélyban több hely van, emberek! Minek álljon üresen, a grófék úgy sincsenek itthon!

Mint felbolygatott darazsak, indultak meg a kastély felé. Gránátrobbanás és puskaropogás verte fel a falut, a kutyák ijedten ugattak a sohasem hallott zajra.

Elözönlötték a kastélyt, az inasok beálltak a sorba s ők kiabáltak legjobban. Végigjárták a termeket s már távozni készültek, mikor Lécz Jóskáné felnyalábolt egy csomó ruhát.

— Marad még elég a kutyáknak! — kiáltotta. Egy

pillanat alatt mindenki megfogott valamit. Senki sem akart üres kézzel elmenni, egy-egy képet, egy-egy szőnyeget négyen-öten ragadtak meg. Vak düh fogta el az embereket, már törtek, zúztak s ablakokon dobáltak ki mindent.

Simon Juliska Ozsvát Palival, az őrmesterrel ment fel a kastélyba. Régi szeretője volt a legénynek. Kézen fogva sétáltak át a termeken s a hatalmas hálósobában álltak meg, mely a kastélynak egészen a végén volt. A legény, ki egész este vágyait visszafojtva ült a leány mellett, itt átölelte Juliskát. A gyönyörű selyemfüggönnyt szétnyitotta, az ágy megvetve, hófehéren, ragyogó csipkésen, hívogatóan állt előttük. Juliska vigyázva összehúzta a kárpitot.

A lárma már messziről hallatszott, mikor távozásra gondoltak. A leány boldogan támaszkodott a fiúra, de ebben a pillanatban hirtelen reávágtott az az érzés, ami akkor fogta el, mikor a gróffal ment keresztül ezen a szobán. Szeretett volna megsemmisülni, csak hogy ne kelljen arra a napra gondolnia.

A legény megfogta a kezét.

— Megállj! — szólt Juliska. Az éjjeliszekrényről felkapta a gyufát. Meggyújtott egy szálat s a libbenő, habkönnyű selyemhez tartotta. Mire az ajtóhoz értek, egy láng volt a szoba.

Az iskolában folytatták a táncot, a bor patakocskákban folyt a padlón, vadul kurjongattak s csak éppen egy percre álltak meg, mikor Vas, a kocsmáros bekiáltotta:

— Hej, emberek! Kigyúlt a kastély!